

Frida Lönnberg
lonnbergfrida@gmail.com

Angående fråga väckt om byggnadsminnesförklaring av Hvita korset inom fastigheten Vita korset 7, Älmhults kommun

Beslut

Länsstyrelsen beslutar att avslå ansökan om fråga väckt om byggnadsminnesförklaring av Hvita korset, fastigheten Vita korset 7, Älmhults kommun.

Beskrivning av ärendet

Er ansökan om byggnadsminnesförklaring av Hvita korset i Älmhult inkom till Länsstyrelsen den 14 februari 2022. Till ansökan var bifogat en antikvarisk förundersökning upprättad av Kulturparken Småland, rapport nr 2019:07.

I ansökan framförs att Älmhults kommun beviljat rivningslov för byggnaderna inom fastigheten Vita korset 7. Länsstyrelsen fattade den 15 februari 2022 beslut om rivningsförbud för Hvita korset i väntan på slutgiltig prövning av fråga väckt om byggnadsminnesförklaring.

Hvita korset har varit föremål för antikvarisk undersökning och bedömning i närtid med anledning av Älmhults kommuns arbete med detaljplanering av Hvita korset-området. Kulturparken Småland har utöver den till ansökan bifogade antikvariska förundersökning även upprättat ett kunskapsunderlag om Julia Steen, rapport nr 2018:12. I samband med ansökan om rivning av Hvita korset har också Kulturmiljö Halland på uppdrag av kommunen inkommit med ett antikvariskt utlåtande. Hvita korsets byggnadsbestånd och historik redogörs ingående för i dessa handlingar jämte antikvariska ställningstaganden. Det framhålls bl.a. att byggnaderna kan tillskrivas höga socialhistoriska värden och är med sin samlat unika gestalt miljö- och identitetsskapande i Älmhult.

Länsstyrelsens har den 15 januari 2019 yttrat sig i detaljplaneringens samrådsfas, dnr 402-6749-2018. Länsstyrelsen rekommenderade Älmhults kommun att tillföra lämpliga varsamhets- och

skyddsbestämmelser för Hvita korset-miljön. I nu gällande detaljplan är de till byggnaden anslutande terrasseringarna q-märkta, inget skydd finns för byggnaden.

Länsstyrelsen besökte Hvita korset den 21 juni 2022 tillsammans med representanter från Älmhults kommun. Vid besöket kunde byggnadskomplexet besiktigas in- och utvändigt.

De fysiska spåren efter Hvita korsets verksamhetstid återfinns interiört genom sporadiskt bevarat måleri och färgsättning, listverk, dörrblad och fönster m.m, framför allt i Svenslund och tornet. Älmhults kommun har vid tiden för Länsstyrelsens besök nedmonterat visst måleri vilket ligger i förvar tillsammans med en bevarad möbelgrupp som stått placerad på ett vilplan i tornets trapphus.

Historik

Två huvudsakliga verksamheter har bedrivits på platsen för Hvita korset, vilka tillsammans gett upphov till det byggnadskomplex som finns idag. Mest uppmärksammat är den verksamhet som gett byggnaderna sitt namn, Hvita korset som barnbördshus, barnhem och utbildningsinstitution. Denna verksamhet tog sitt avstamp i byggnaden kallad Svenslund, som ska ha stått på platsen när makarna Steen införskaffade fastigheten 1921.

Julia Steen, som drev Hvita korsets verksamhet, var utbildad sjuksköterska och sedermera också barnmorska. Redan 1910 startar Julia en privat förlossningsklinik, och året därpå bildas stiftelsen Hvita korset. Hvita korsets verksamhet har bedrivits i lokaler både i Kumla, Örebro och Emmaboda innan man 1921 flyttar till Älmhult.

De byggnader som idag finns på platsen speglar en del av den helhetsmiljö som Hvita korsets verksamhet en gång utgjorde. Från det att verksamheten startades upp under tidigt 1920-tal kom Svenslund tidigt att byggas till med det som idag benämns huvudbyggnad och torn. På platsen fanns också makarna Steens bostadshus och trädgårdsanläggning samt ytterligare två byggnader vilka ska ha fungerat som boende för barnsköterskestudenterna respektive huserat nyfödda. Här fanns också kök och tvätterier samt en ladugård. I anslutning till huvudbyggnaden fanns också en gestaltad utemiljö med terrasseringar.

Hvita korsets verksamhet lades ner 1943. Den offentligt organiserade förlossningsvården drog både personal och sökande från den privata sektorn och det fanns inte längre förutsättningar att driva verksamheten vidare. Sedan 1900-talets mitt har i stället SIMO konfektionsfabrik haft sin verksamhet förlagd i Hvita korsets forna lokaler. Denna verksamhet

gav under 1950- och 60-tal upphov till tillbyggnader av modernare snitt. Dessa senare årsringar representerar också en längre period av Hvita korset-byggnadernas historia, och platsen var under många år fortsatt en arbetsplats för företrädesvis kvinnor.

Idag har byggnaderna i princip stått oanvända sedan konfektionsfabriken lade ner sin verksamhet. Byggnaderna övertogs av Älmhults kommun 2015 och underhållet är kraftigt eftersatt.

Motivering till beslutet

Kulturhistoriskt värdefulla byggnader berättar om och hjälper oss att förstå samhällsutvecklingen samt människors livsvillkor och synsätt i olika tider. Ett urval av dessa miljöer kan inneha synnerligen höga kulturhistoriska värden och skyddas som byggnadsminnen.

I Kronobergs län finns idag 38 byggnadsminnen.

Det byggnadskomplex som idag finns på platsen för Hvita korset i Älmhult är ett resultat av olika verksamheter. Hvita korsets lokaler från 1920-tal omvandlades efter verksamhetens avveckling till konfektionsfabrik. Till sin volym är de sammansatta byggnadskropparna, med undantag av konfektionsfabrikens tillbyggnader från 1900-talets andra hälft, intakta sedan Hvita korsets tid.

De aktuella byggnaderna är samtliga genomgående i mycket eftersatt skick. Svenslund, den äldsta byggnadskroppen, är föremål för ett långt gånget förfall. Förvaltningsmässiga förutsättningar saknas.

Länsstyrelsen bedömer att Hvita korsets verksamhet som barnbördshus, barnhem och utbildningsinstitution är av högt socialhistoriskt värde utifrån ett lokalhistoriskt och nationellt perspektiv. Ur ett kvinnohistoriskt perspektiv har Hvita korset med sina flera funktioner haft stor betydelse. Verksamhetens utveckling och avveckling bidrar i en samhällskontext till förståelsen för den tidens livsvillkor och synsätt för barn, kvinnor och familjer.

Hvita korset med sin säregna volym har sedan nära nog 100 år utgjort ett landmärke på orten, och är i denna bemärkelse ett byggnadsverk av stor vikt. Huvudbyggnadens och tornets exteriöra egenskaper har skiftat över tid genom exempelvis förändringar i fasadmaterial och brutna fönsterband, vilket förvanskade byggnadernas tidigare karaktärskapande verandor.

Tornets funktion som trapphus har bestått, en funktion som också tillhörde förlossningsvården och där utrymmena till sin storlek lämnats i stort sett intakta. I tornrummet finns en takmålning bevarad av

perspektivtyp. De fysiska spåren efter konfektionsfabriken är dock interiört desto mer påtagliga i fråga om byggnadernas planlösning och funktion där större öppna ytor varit behövliga. Från denna verksamhet finns också, främst i Svenslund, kvar symaskiner och annat material som hörde till produktionen. I övrigt är byggnaderna i princip tomma på innehåll och inredning.

Länsstyrelsen bedömer att det sammantaget finns få egenskaper kvar på platsen som speglar Hvita korsets verksamhetstid. De egenskaper som finns bevarade och som på olika sätt ger uttryck för Hvita korsets verksamhetstid bidrar i dag i begränsad utsträckning till förståelse för de tidigare funktionerna på platsen. Detta då byggnaderna har genomgått stora förändringar för anpassning till konfektionsfabrik. Den äldre planlösningen är i stort borta, vilken måste anses vara en viktig aspekt för förståelsen av verksamheten. Den helhetsmiljö med flertalet byggnader som en gång utgjorde Hvita korsets verksamhet är också kraftigt decimerad till dagens förhållandevis begränsade miljö.

Mot bakgrund av ovanstående bedömer Länsstyrelsen att de egenskaper som finns kvar från Hvita korsets verksamhetstid idag inte kan tillskrivas sådana synnerligen höga kulturhistoriska värden som krävs för att erhålla skyddet som byggnadsminne. Länsstyrelsen avslår därför ansökan om byggnadsminnesförklaring.

Bestämmelser som beslutet grundas på

Av 3 kap. 1 § kulturmiljölagen (1988:950) framgår att en byggnad som har ett synnerligen högt kulturhistoriskt värde eller som ingår i ett bebyggelseområde med ett synnerligen högt kulturhistoriskt värde får förklaras för byggnadsminne av länsstyrelsen. Bestämmelserna om byggnadsminnen enligt detta kapitel får också tillämpas på parker, trädgårdar eller andra anläggningar.

Ni kan överklaga beslutet

Detta beslut kan enligt 3 kap. 19§ KML endast överklagas av Riksantikvarieämbetet.

De som medverkat i beslutet

Beslutet har fattats av länsantikvarie Heidi Vassi med handläggare Viktoria Bylund som föredragande. I handläggningen har även länsjurist Henrik Skanert medverkat.

Kopia till Älmhults kommun, info@almhult.se

Kulturparken Småland, information@kulturparkensmaland.se

Riksantikvarieämbetet, registrator@raa.se

Bilagor

1. Överklagandehänvisning förvaltningsrätten

Du kan överklaga beslutet hos förvaltningsrätten

Om du inte är nöjd med Länsstyrelsens beslut, kan du skriftligen överklaga beslutet hos förvaltningsrätten.

Hur överklagar jag beslutet?

Länsstyrelsen måste pröva att överklagandet har kommit in i rätt tid, innan det skickas vidare tillsammans med handlingarna i ärendet. Därför ska du lämna eller skicka din skriftliga överklagan till Länsstyrelsen i Kronobergs län antingen via e-post; kronoberg@lansstyrelsen.se, eller med post; Länsstyrelsen i Kronobergs län, 351 86 Växjö.

Tiden för överklagande

Ditt överklagande måste ha kommit in till Länsstyrelsen **inom tre veckor** från den dag du fick del av beslutet. Om det kommer in senare kan överklagandet inte prövas. I ditt överklagande kan du be att få ytterligare tid till att utveckla dina synpunkter och skälen till att du överklagar. Sedan är det förvaltningsrätten som beslutar om tiden kan förlängas.

Ditt överklagande ska innehålla

- Vilket beslut som du överklagar, beslutets datum och diarienummer.
- Hur du vill att beslutet ska ändras.
- Varför du anser att Länsstyrelsens beslut är felaktigt.

Skriv också följande uppgifter, om du inte tidigare lämnat dem:

- Person- eller organisationsnummer.
- Telefonnummer där du kan nås dagtid (med undantag för nummer som avser ett hemligt mobilabonnemang som behöver uppges endast om rätten begär det).
- E-postadress.
- Annat som har betydelse för att domstolen ska kunna nå dig.

Om du har handlingar som du anser stödjer din överklagan så bör du bifoga kopior på dessa. Kontakta Länsstyrelsen i förväg om du behöver bifoga filer som är större än 15 MB via e-post.

Ombud

Om du anlitar ett ombud som sköter överklagandet åt dig ska ombudet underteckna skrivelsen, bifoga en fullmakt i original från dig samt uppge sitt eget namn, adress och telefonnummer.

Behöver du veta mer?

Har du ytterligare frågor kan du kontakta Länsstyrelsen via e-post, kronoberg@lansstyrelsen.se, eller via växeltelnummer 010-223 70 00. Ange diarienummer 1045-2022.